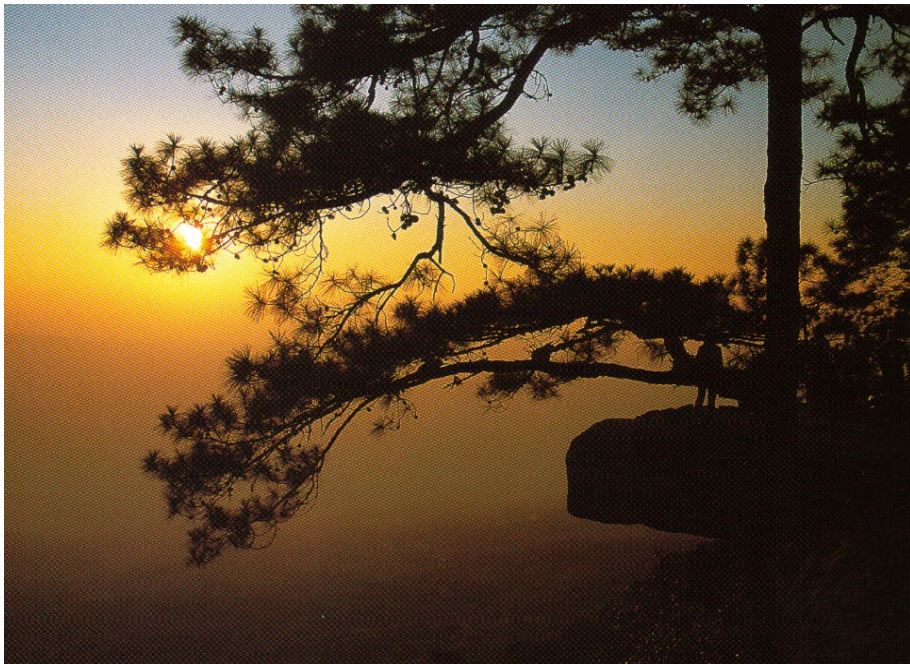

(ร่าง)

แผนยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแผนแม่บทการจัดการ
อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

แผนยุทธศาสตร์เพื่อเป็นแม่บทในการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

1. บทนำ

ภูกระดึงเป็นภูเขาหินทรายสูงใหญ่โดดเดี่ยว มีส่วนยอดตัดเป็นที่ราบกว้างใหญ่ “ภูกระดึง” มาจากการเรียกขานชื่อแต่โบราณ กล่าวคือ ทุกวันพระเคยมีผู้ไต่ยี่นเสียงระฆังลอยมาตามลมจากยอดเขา คำว่า “ภู” หมายถึง ภูเขา และ “กระดึง” มาจาก “กระดิ่ง” ภาษาพื้นเมืองจังหวัดเลย หมายถึง ระฆังใหญ่ ภูกระดึงเป็นที่รู้จักกันมาช้านานตั้งแต่ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังปรากฏว่า สมุหเทศาภิบาล (พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคม) ได้ทำรายงานเสนอกระทรวงมหาดไทย และได้มีนายอำเภอวังสะพุงผู้หนึ่งขึ้นไปสร้างพระพุทธรูปไว้เมื่อปี พ.ศ. 2463 (องค์พระพุทธรูปเมตตาปัจจุบัน) ก่อนหน้านี้นี้ Dr. A.F.G. Kerr นายแพทย์ชาวไอร์แลนด์ ซึ่งรับราชการเป็นหัวหน้ากองตรวจพันธุ์รุกขชาติ ประจำกระทรวงพาณิชย์ (ในสมัยนั้น) และเป็นนักพฤกษศาสตร์ที่มีชื่อเสียงคนหนึ่งของโลก อีกทั้งเป็นผู้วางรากฐานงานค้นคว้าวิจัยพรรณไม้ของประเทศไทย ได้เคยเดินทางไปสำรวจและเก็บตัวอย่างพรรณไม้แห่งบนภูกระดึง

กรมป่าไม้ (เดิม) ได้ประกาศพื้นที่ป่าภูกระดึงให้เป็นป่าสงวน เมื่อวันที่ 19 พฤศจิกายน พ.ศ. 2486 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะรักษาสภาพป่าแห่งนี้ไว้ให้คงสภาพอยู่ถาวรตลอดไป เพื่อรักษาธรรมชาติต้นน้ำลำธาร และเพื่อศึกษาค้นคว้าชนิดพรรณพืช พรรณสัตว์ ซึ่งมีความสำคัญต่อการศึกษาชีวภูมิศาสตร์หรือเขตการกระจายพันธุ์ของพรรณไม้และพรรณสัตว์จากประเทศใกล้เคียง และต่อมากรมป่าไม้ได้กำหนดป่าภูกระดึงให้เป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2502 และได้ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 79 ตอนที่ 104 วันที่ 23 พฤศจิกายน 2505 โดยมีเนื้อที่ทั้งหมด 217,581.25 ไร่ (348.13 ตารางกิโลเมตร) ซึ่งนับเป็นอุทยานแห่งชาติลำดับที่ 2 ของประเทศไทยต่อจากอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออนุรักษ์ธรรมชาติอันมีลักษณะเด่นเฉพาะเป็นพิเศษยกที่จะมีที่ใดเสมอเหมือน ไว้สำหรับอำนวยความสะดวกในด้านการศึกษาค้นคว้าวิจัย และเพื่อให้เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน ต่อมาได้มีการประกาศเพิกถอนพื้นที่บางส่วนเนื้อที่ 5 ไร่ ให้กองทัพอากาศตั้งสถานีโทรคมนาคม เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม 2521 ลงในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 95 ตอนที่ 118 ลงวันที่ 25 ตุลาคม 2521

2. วัตถุประสงค์

แผนกลยุทธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้เป็นกรอบทิศทางในการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ในช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2553

3. สถานภาพทรัพยากรพื้นฐานในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.1 ทรัพยากรกายภาพ

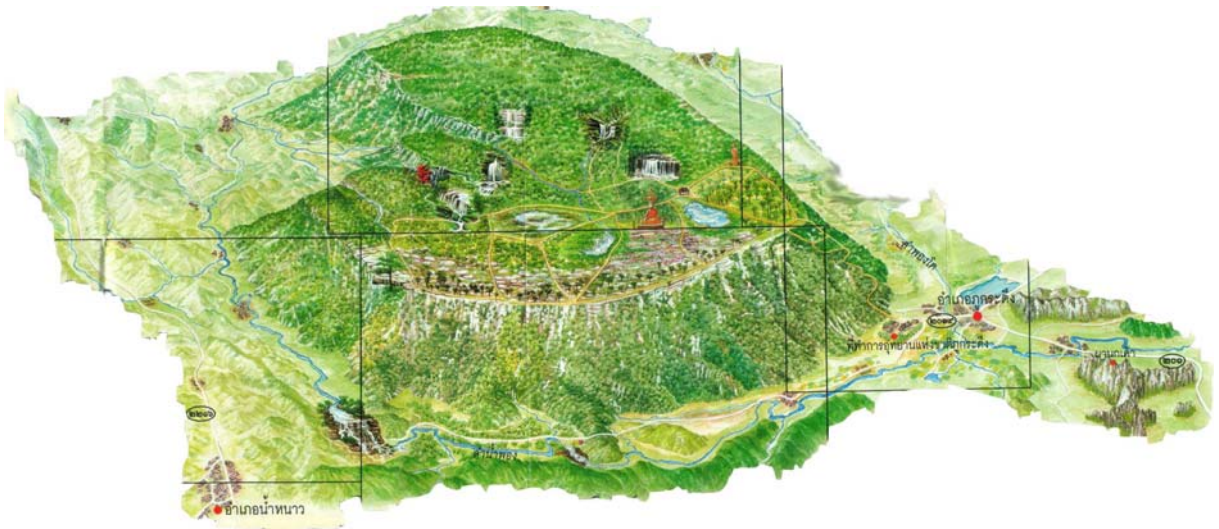
3.1.1 ที่ตั้งและขอบเขต

อุทยานแห่งชาติภูกระดึง ตั้งอยู่ระหว่างเส้นรุ้งที่ $16^{\circ} 49'$ ถึง $16^{\circ} 59'$ เหนือ และเส้นแวงที่ $101^{\circ} 41'$ ถึง $101^{\circ} 5'$ ตะวันออก หรือระหว่างค่าพิกัดทางภูมิศาสตร์ 785560 – 803350 ตะวันออก และ 1858730 – 1877820 เหนือ ของ Zone 78 ในระบบ UTM อยู่ในท้องที่ตำบลศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศตะวันตก ประมาณ 5 กิโลเมตร และอยู่ห่างจากจังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดชัยภูมิ และกรุงเทพฯ ประมาณ 77, 136, 150 และ 460 กิโลเมตร ตามลำดับ มีเนื้อที่ 348.12 ตารางกิโลเมตร (217,576.25 ไร่) พื้นที่ราบบนยอดภูกระดึง มีเนื้อที่ประมาณ 60 ตารางกิโลเมตร (37,500 ไร่) โดยมีระยะทางรอบแนวเขตอุทยานฯ ประมาณ 75.50 กิโลเมตร ซึ่งในปัจจุบันได้ทำการล้อมแนวเขตด้วยรั้วลวดหนามไปแล้วเป็นระยะทาง 35 กิโลเมตร

ทิศเหนือ	จด ภูหอ อำเภอวังสะพุง จังหวัดเลย
ทิศใต้	จด อุทยานแห่งชาติภูผาม่าน อำเภอภูผาม่าน จังหวัดเลย
ทิศตะวันออก	จด บ้านศรีฐาน อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย
ทิศตะวันตก	จด อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์

3.1.2 สภาพภูมิประเทศ

ภูกระดึงเป็นภูเขาหินทรายยอดตัด (mesa) ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือของที่ราบสูงโคราช ใกล้กับด้านลาดทางทิศตะวันออกของเทือกเขาเพชรบูรณ์ พื้นที่ส่วนใหญ่บนยอดเขาภูกระดึงมีความสูงระหว่าง 400 – 1,200 เมตร จากระดับน้ำทะเล จุดสูงสุดหรือยอดภูกระดึงเป็นเนินเล็ก ๆ อยู่ด้านทิศตะวันตกบริเวณคอกเมฆ มีความสูง 1,316 เมตร ส่วนฐานหรือเชิงเขาภูกระดึงเริ่มจากจุดต่ำสุดของพื้นที่ที่ระดับความสูง 260 เมตร จากระดับน้ำทะเล ไปจนถึงระดับความสูง 400 เมตร ซึ่งมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาล้อมรอบตัวภูกระดึง และพื้นที่ที่อยู่ในระดับที่สูงขึ้นมีสภาพลาดชันยกตัวขึ้นเป็นขอบเขาและหน้าผาสูงชันของภูกระดึง หากดูจากภาพถ่ายทางอากาศ จะเห็นว่าที่ราบยอดภูกระดึงมีลักษณะคล้ายใบบอน มีส่วนปลายใบ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้และส่วนเว้าด้านในอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตรงส่วนเว้านี้คือหุบเขาซึ่งลาดต่ำลงไปและเป็นทางน้ำของลำธารทุกสายที่เกิดบนยอดภูกระดึงไหลไปรวมกันและไหลลงไปสู่เบื้องล่างทางหุบนี้ ซึ่งเป็นต้นน้ำของลำน้ำพอง แม่น้ำสำคัญสายหนึ่งของภาคอีสาน

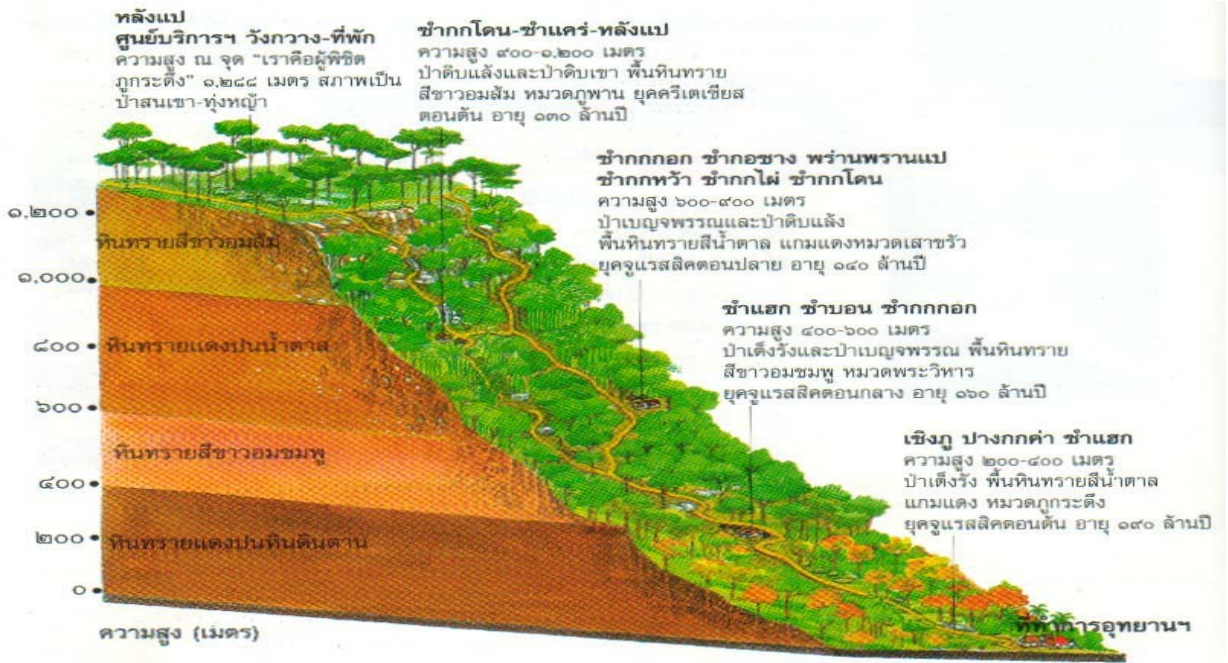
ภาพที่ 1. สภาพภูมิประเทศของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.1.3 สภาพภูมิอากาศ

สภาพภูมิอากาศของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ สภาพภูมิอากาศบนที่ระดับต่ำตามเชิงเขาและสภาพภูมิอากาศบนยอดภูกระดึง สภาพภูมิอากาศบนที่ระดับต่ำตามเชิงเขา มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย ประมาณ 1,242 มิลลิเมตร/ปี ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายปี 72% อุณหภูมิเฉลี่ยรายปี 25.9 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุดในเดือนมกราคมและอุณหภูมิสูงสุดในเดือนเมษายน ส่วนสภาพภูมิอากาศบนยอดภูกระดึงจะมีความแตกต่างจากสภาพภูมิอากาศในที่ราบต่ำเป็นอย่างมาก ปริมาณน้ำฝนบนยอดภูกระดึงเพิ่มขึ้นอีกประมาณไม่ต่ำกว่า 30% ของปริมาณน้ำฝนบนที่ต่ำ ความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายปี 90% อุณหภูมิเฉลี่ย เท่ากับ 19.7 องศาเซลเซียส ในช่วงเดือนธันวาคม – มกราคม อุณหภูมิต่ำสุดอยู่ระหว่าง 0 - 10 องศาเซลเซียส

3.1.4 สภาพทางธรณีวิทยา

ลักษณะโครงสร้างทางธรณีของภูกระดึงเกิดขึ้นในมหายุคมีโซโซอิก (Mesozoic Era) เป็นชุดหินโคราช (Korat group) ประกอบด้วยชั้นหินสำคัญ 4 หมวด (Formation) คือ (1) หมวดหินภูพาน (Phu Phan Formation) เป็นหินชั้นที่มีอายุน้อยที่สุดและอยู่ชั้นบนสุดของโครงสร้างภูกระดึง พบทั่วไปบนหลังแปหรือที่ระดับความสูงตั้งแต่ 990 เมตร จากระดับน้ำทะเลขึ้นไป (2) หมวดหินเสาขัว (Sao Krua Formation) พบตั้งแต่ระดับความสูง 600 เมตร จากระดับน้ำทะเลขึ้นไป เป็นชั้นหินที่มีอายุเก่าแก่กว่าชั้นหินในหมวดหินภูพาน (3) หมวดหินพระวิหาร (Phra Wihan Formation) เป็นชั้นหินที่มีขนาดบางที่สุดของภูกระดึง พบในระดับความสูง 400 – 600 เมตร จากระดับน้ำทะเล และ (4) หมวดหินภูกระดึง (Phu Kradueng Formation) นับเป็นชั้นหินที่เก่าแก่มีอายุมากกว่าชั้นหินทั้ง 3 หมวดที่กล่าวมาข้างต้นและเป็นหินชั้นฐานของโครงสร้างภูกระดึง

ภาพที่ 2. สภาพทางธรณีวิทยาและสภาพภูมิประเทศทางเดินขึ้นยอดภูกระดึง

3.1.5 สภาพทางปฐพีวิทยา

เนื่องจากดินของภูกระดึงมีวัตถุต้นกำเนิดดินมาจากหินหลายชนิดปะปนกัน เช่น หินดินดาน หินแอนดีไซต์ หินแกรนิต และหินปูน เป็นต้น ทำให้ยากต่อการจำแนกดินว่าอยู่ในกลุ่มดินชุดใดได้เด่นชัด แต่อย่างไรก็ตามได้มีการจำแนกดินของภูกระดึง โดยจำแนกตามสภาพป่าและสังคมพืชต่างๆ ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ (1) ดินในป่าเต็งรัง พบในระดับความสูงจากน้ำทะเลตั้งแต่ 300 - 500 เมตร ดินชั้นถึงลึกปานกลาง (2) ดินในป่าเบญจพรรณไม่มีสีก จะพบได้ในระดับความสูงระหว่าง 500 - 800 เมตร จากระดับน้ำทะเล ลักษณะดินชั้นในบริเวณที่มีความชันสูงและพบหินโผล่อยู่ทั่วไป (3) ดินในป่าดิบแล้ง พบบริเวณที่ราบภูกระดึง ตั้งแต่ระดับความสูง 280 - 750 เมตร จากระดับน้ำทะเล ดินค่อนข้างลึก (4) ดินในป่าดิบเขา พบบริเวณระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 1,000 เมตร และ (5) ดินในป่าสน พบบริเวณบนที่ราบยอดภูกระดึง ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลมากกว่า 1,200 เมตร

3.2 ทรัพยากรชีวภาพ

3.2.1 ทรัพยากรป่าไม้

ลักษณะและชนิดสังคมพืชของภูกระดึง ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่สำคัญ ได้แก่ ความแตกต่างของความสูง (elevation) ภูมิอากาศ (climatic) สภาพดิน-หิน (edaphic) และชีวปัจจัย (biotic) รวมทั้งการรบกวนของคน สัตว์และไฟป่า ป่าในอุทยานแห่งชาติภูกระดึงเป็นป่าที่มีสภาพอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งที่มีทั้งป่าผลัดใบ (Deciduous Forests) และป่าดงดิบหรือป่าไม่ผลัดใบ (Evergreen Forests) ซึ่งพบได้ที่ระดับความสูงต่างๆ จำแนกได้เป็น 6 ชนิด คือ

3.2.1.1 ป่าเต็งรัง ป่าแดง ป่าแพะ หรือป่าโคก (Deciduous Dipterocarp Forest) พบบนพื้นที่ราบเชิงเขาและบนที่ลาดชัน ตั้งแต่ระดับความสูงประมาณ 250 - 600 เมตร จากระดับน้ำทะเล มีพื้นที่ประมาณ 28 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 8 % ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภู

3.2.1.2 ป่าเบญจพรรณหรือป่าผลัดใบผสม (Mixed Deciduous Forest) จะเป็นสังคมพืชหลักของ ภูกระดึง พบได้ตามพื้นที่ราบเชิงเขาและที่ลาดชันตามไหล่เขารอบภูกระดึง จนถึงระดับความสูงประมาณ 950 เมตร จากระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 233 ตารางกิโลเมตร หรือ ประมาณ 67 % ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.2.1.3 ป่าดิบแล้ง (Seasonal Rain Forest หรือ Dry Evergreen Forest) เป็นป่าไม้ผลัดใบประเภทหนึ่ง พบตามฝั่งลำธารของหุบเขาที่ชุ่มชื้นทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือและทิศตะวันตก ตั้งแต่เชิงเขาจนถึงระดับความสูงประมาณ 950 เมตร จากระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ (17 ตารางกิโลเมตร) หรือ ประมาณ 5 % ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.2.1.4 ป่าดิบเขา (Lower Mountain Forest หรือ Hill Evergreen Forest) สังคมพืชชนิดนี้จะพบเฉพาะในพื้นที่ที่มีความสูงจากระดับน้ำทะเล ตั้งแต่ 1,000 เมตร ขึ้นไป มีเนื้อที่ประมาณ (31 ตารางกิโลเมตร) หรือประมาณ 9% ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.2.1.5 ป่าละเมาะเขา (Lower Montane Scrub) จัดอยู่ในประเภทป่าไม้ผลัดใบสภาพป่า พบเฉพาะบนที่ราบยอดภูกระดึงที่ระดับความสูงระหว่าง 1,200 – 1,300 เมตรจากระดับน้ำทะเล ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ (3 ตารางกิโลเมตร) หรือประมาณ 1 % ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

3.2.1.6 ป่าสนเขา-ก่อ-ทุ่งหญ้า (Pine-Oak-Savanna Forest) พบเฉพาะบนที่ราบยอดภูกระดึง ที่ระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง 1,200 – 1,316 เมตร มีเนื้อที่ประมาณ (35 ตารางกิโลเมตร) หรือประมาณ 10 % ของพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

ภาพที่ 3. ป่าสนเขา-ก่อ-ทุ่งหญ้า (Pine-Oak-Savanna Forest)

สำหรับพรรณพืชที่สำคัญที่มีเฉพาะในประเทศไทยและในบริเวณอุทยานแห่งชาติภูกระดึงเพียงแห่งเดียว ซึ่งพบในป่าดิบและทุ่งหญ้า มีจำนวน 11 ชนิด คือ ข้าวกำผา (*Didymocarpus biserratus* Barnett) หญ้าระรื่น (*Eulalia smitinandiana* Bor) ช้อ (*Gmelina siamica*) *Goldfussia anfractiosa* กาฝากก่อดำ (*Henslowia sessilis* Graib) หญ้านายเต็ม (*Isachne smitinandiana* A. Camus) *Liparis Rostellularia cradengensis* หัวยาข้าวเย็น (*Smilax miaro-china* T. Koyama) *Sporobolus kerri* และ *Stauropyne kradengensis*

3.2.2 ทรัพยากรสัตว์ป่า

สัตว์ป่าในเขตอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ประกอบด้วย พบสัตว์บกมีกระดูกสันหลัง (Terrestrial vertebrates) รวม 266 ชนิด จำแนกได้ดังนี้ คือ

3.2.2.1 สัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม (Mammals) พบ 36 ชนิด โดยในจำนวนนี้เป็นสัตว์ป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ 4 ชนิด คือ เลียงผา (*Capreolus sumatraensis*) ช้างป่า (*Elephas maximus*) เสือดาว (*Panthera pardus*) และเสือโคร่ง (*Panthera tigris*)

3.2.2.2 สัตว์ปีกหรือนก (Aves or Birds) พบจำนวน 171 ชนิด ไม่พบว่าเป็นนกที่มีสถานภาพเป็นสัตว์ป่าสงวนและใกล้สูญพันธุ์แต่อย่างใด

3.2.2.3 สัตว์เลื้อยคลาน (Reptiles) สัตว์ประเภทนี้จะพบอยู่ในพื้นที่ 39 ชนิด ซึ่งไม่พบสถานภาพเป็นสัตว์ป่าสงวน แต่พบว่ามีสัตว์เลื้อยคลาน 1 ชนิด ที่ถูกจัดให้มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ คือ เต่าเตี๋ย (*Testudo impressa*)

3.2.2.4 สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก (Amphibia) ไม่พบว่าเป็นสัตว์ที่มีสถานภาพเป็นสัตว์ป่าสงวนและใกล้สูญพันธุ์แต่อย่างใด

3.3 ทรัพยากรมนุษย์

สำหรับในพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง ไม่มีชุมชนใดๆ อาศัยอยู่ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติ สำหรับชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติประกอบไปด้วยหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่อำเภอภูกระดึง จังหวัดเลย จำนวน 2 ตำบล คือ ตำบลศรีฐานและตำบลภูกระดึง และหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่อำเภอน้ำหนาว จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 1 ตำบล คือ ตำบลวังแก้ว

สภาพสังคม โดยรวมของตำบลศรีฐาน ตำบลภูกระดึง อำเภอภูกระดึง และตำบลวังแก้ว อำเภอน้ำหนาว ชุมชนจะกระจายกันอยู่เป็นกลุ่มๆ แต่ละกลุ่มถือว่าเป็น 1 หมู่บ้าน ปัจจุบันใน 1 หมู่บ้านจะแยกเป็นคุ้มเพื่อสะดวกในการปกครอง โดยมีหมู่บ้านและคณะกรรมการหมู่บ้านคอยดูแล สำหรับภูมิฐานะและลักษณะการย้ายถิ่นของประชากร ส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเพเดิมย้ายมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ จำนวนปีที่ตั้งหลักแหล่งในที่อยู่ปัจจุบันส่วนใหญ่เกิน 30 ปีขึ้นไป ลักษณะอาชีพ ส่วนใหญ่คร้วเรือนในทุกพื้นที่เป็นคร้วเรือนเกษตรกร ส่วนอาชีพอื่นๆ ที่พบได้แก่ ค้าขาย รับจ้าง รับราชการ และพนักงานรัฐวิสาหกิจ

3.4 ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงสามารถจำแนกออกได้เป็น 4 ประเภท คือ

3.4.1 ประเภทหน้าผา (Cliffs) ประกอบด้วย ผานกแอ่น ผาหล่มสัก ผาหมากคูก ผาจำศีล ผานาน้อย ผาเหยียบเมฆ และผาแดง โดยเฉพาะผานกแอ่น เป็นจุดที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวในการมานั่งรอดู พระอาทิตย์ขึ้นในตอนเช้า ตลอดจนถึงชมทิวทัศน์และถ่ายรูป และผาหล่มสัก ซึ่งเป็นหน้าผาที่มีชื่อเสียงที่สุดของภูกระดึงเป็นจุดที่สามารถชมพระอาทิตย์ตกได้ชัดเจนตลอดทั้งปี

3.4.2 ประเภทน้ำตก (Waterfalls) ประกอบด้วย น้ำตกวังกวาง น้ำตกถ้ำสอเหนือ น้ำตกเพ็ญพบ น้ำตกเพ็ญพบใหม่ น้ำตกโผนพบ น้ำตกถ้ำใหญ่ น้ำตกธารสวรรค์ น้ำตกถ้ำสอใต้ และน้ำตกตาดฮ้อย

3.4.3 ประเภททุ่งหญ้า-ป่าสน (Savanna-Pine) เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่อยู่ท่ามกลางทุ่งหญ้า-ป่าสนซึ่งได้แก่ องค์พระพุทธรเมตตา สระอโนดาต สระแก้ว ลานวัดพระแก้ว และหลังแป

3.4.4 ประเภทป่าปิด (Wilderness Areas) เป็นแหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงที่เปิดให้นักท่องเที่ยวเข้าชมความสวยงามของธรรมชาติได้เฉพาะในเดือน เมษายน – พฤษภาคม ของทุกปี โดยจะต้องมีเจ้าหน้าที่เป็นผู้นำทาง สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่ น้ำตกผาน้ำฟ้า น้ำตกขุนพอง น้ำตกรัตนาน้ำตกหงส์ทอง โหล่นฟ้าโหล่นดิน โหล่นเจดีย์ แ่งทิดหา และผาส่องโลก

ภาพที่ 4. น้ำตกขุนพอง

3.5 สิ่งอำนวยความสะดวก

อุทยานแห่งชาติภูกระดึง มีสิ่งอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวทั้งที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวศรีฐาน (เชิงเขา)และวังกวาง (หลังแป) ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1. สิ่งอำนวยความสะดวก ณ ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวศรีฐาน (เชิงเขา)และวังกวาง (หลังแป)

ลำดับที่	ประเภทสิ่งอำนวยความสะดวก	ศูนย์ฯ ศรีฐาน	ศูนย์ฯ วังกวาง	หมายเหตุ
1.	บ้านพักนักท่องเที่ยว	-	13 หลัง	1. มีลูกหาบสำหรับ
2.	เรือนแถว	1 หลัง	2 หลัง	แบกหามสัมภาระ
3.	ห้องน้ำ-ห้องสุขา	9 หลัง	10 หลัง	นักท่องเที่ยว
4.	ลานจอดรถ	5,600 ตร.ม.	-	2. ไฟฟ้าศูนย์ฯ
5.	พื้นที่กางเต็นท์	2 ไร่	47 ไร่	วังกวางมาจาก
6.	เต็นท์โคม 3 คนนอน	-	50 หลัง	เครื่องกำเนิดไฟฟ้า

7.	เตียงที่โคม 6 คนนอน	-	20 หลัง	และโซล่าเซลล์
8.	เตียงที่เคบิน 6 คนนอน	-	40 หลัง	3. ศูนย์ฯ ว่างวาง
9.	ร้านอาหาร	12 ร้าน	28 ร้าน	มีโทรศัพท์ระบบ
10.	ร้านขายของที่ระลึก	9 ร้าน	3 ร้าน	Pin Phone ไว้บริการ
11.	ไฟฟ้า	24 ชั่วโมง	18.00 – 22.00 น.	นักท่องเที่ยว
12.	น้ำประปา	24 ชั่วโมง	24 ชั่วโมง	

สำหรับร้านอาหารและร้านขายของที่ระลึกนอกจากจะมีที่ 2 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวแล้ว ก็ยังมีระหว่างทางขึ้นยอดภูกระดึง (เชิงเขา – หลังแป) และตามหน้าผาต่างๆ สำหรับการจองบ้านพักที่ศูนย์ฯ ศรีฐานและว่างวาง ต้องจองและชำระค่าธรรมเนียมที่สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กรุงเทพฯ หรือโดยผ่านระบบออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ตที่เว็บไซต์ <http://www.dnp.go.th> หรือโทรศัพท์หมายเลข 0-2562-0760 ส่วนเตียงขนาดต่างๆ สามารถจองและชำระค่าธรรมเนียมต่างๆ ได้ที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

4. การจำแนกเขตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง

จากแผนแม่บทการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งจัดทำโดยศูนย์วิจัยป่าไม้ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (พ.ศ. 2534) ได้มีการจัดแบ่งเขตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึงออกเป็นเขตต่างๆ โดยอาศัยสภาพแวดล้อมและการใช้ประโยชน์พื้นที่เป็นเกณฑ์ดังนี้

4.1 เขตบริการ (Intensive Use Zone) เขตนี้เป็นบริเวณที่มีการพัฒนาสิ่งก่อสร้างและสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ เพื่อให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในเขตนี้ประกอบด้วย ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวศรีฐานและศูนย์บริการนักท่องเที่ยวว่างวาง

4.2 เขตท่องเที่ยวและนันทนาการ (Outdoor Recreation Zone) เป็นบริการที่ให้นักท่องเที่ยวได้ประกอบกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจสามารถเข้าถึงได้โดยไม่ก่อให้เกิดการทำลายหรือความเสียหายต่อธรรมชาติ ได้แก่ บริการจุดท่องเที่ยวที่กำหนดไว้ให้ตามทางเดินเท้าบนที่ราบภูกระดึงและทางเดินเท้าขึ้น-ลงภูกระดึง

4.3 เขตการใช้พื้นที่เพื่อวัตถุประสงค์พิเศษ (Special Use Zone) เขตนี้มีอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติภูกระดึง คือ สถานีวิทยุโทรคมนาคมของกองทัพอากาศเพียงแห่งเดียว

4.4 เขตหวงห้าม (Strict Natural Reserved Zone) เขตนี้กำหนดขึ้นเพื่อครอบคลุมบริเวณที่มีทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งมีคุณค่ายิ่งในทางวิทยาศาสตร์ เหมาะแก่การอนุรักษ์เพื่อการค้นคว้า วิจัย ได้แก่ พื้นที่ราบยอดภูกระดึงทางด้านทิศเหนือครอบคลุมพื้นที่ 3 ใน 4 ของที่ราบยอดภูกระดึง

4.5 เขตป่าเปลี่ยว (Primitive Zone) เป็นบริเวณพื้นที่ที่ยังคงลักษณะความเป็นธรรมชาติดั้งเดิมอยู่อย่างมาก ได้แก่ บริเวณที่ราบยอดภูกระดึงและพื้นที่ไหล่เขา เชิงเขา และที่ราบอื่นๆ โดยรอบภูกระดึง

สำหรับการจำแนกเขตการจัดการพื้นที่อุทยานแห่งชาติภูกระดึงดังกล่าวข้างต้นมีความเหมาะสมแล้ว โดยอุทยานแห่งชาติภูกระดึงได้นำมาปฏิบัติและเป็นที่ยอมรับของทุกภาคส่วน แต่สิ่งที่จะต้องเร่งทำต่อไปคือการจัดทำผังบริเวณใหม่ทั้งที่ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวศรีฐาน (เชิงเขา) และศูนย์บริการนักท่องเที่ยววังหลวง (ยอดเขา) ถึงแม้อุทยานแห่งชาติภูกระดึง จะเคยได้จัดทำผังบริเวณมาแล้ว แต่ในสภาพความเป็นจริง ไม่สามารถนำไปปฏิบัติได้ เนื่องจากปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ-สังคม และการเมือง ดังนั้นจึงเห็นสมควรอย่างยิ่งที่จะต้องเร่งจัดทำผังบริเวณใหม่ในของทั้ง 2 ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว

5. ศักยภาพและประเด็นปัญหา

อุทยานแห่งชาติภูกระดึงเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติที่มีระบบนิเวศที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ความโดดเด่นทางด้านกายภาพ และความสวยงามทางด้านทัศนียภาพมีศักยภาพสูงสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์

5.1 ศักยภาพและโอกาสในการพัฒนา

5.1.1 ศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน: ภูกระดึงเป็นอุทยานแห่งชาติมีศักยภาพสูงในการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน เนื่องจากมีบุคลากรที่รับผิดชอบโดยตรงต่อทรัพยากรและการดำเนินการจัดการ

5.1.2 ศักยภาพของทรัพยากรท่องเที่ยว: จุดท่องเที่ยวต่างๆ ในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง มีลักษณะธรรมชาติที่งดงามแปลกตา และมีความหลากหลาย ทั้งน้ำตก หน้าผา พงษ์หญ้า-ป่าสน และแหล่งน้ำธรรมชาติ นอกจากนี้แล้วสภาพบรรยากาศในช่วงฤดูหนาว ก็เป็นสิ่งทำทนายและดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือน เพื่อได้สัมผัสกับอากาศหนาวเย็นบนยอดภูกระดึง

5.1.3 ศักยภาพของท้องถิ่น/ชุมชน: ชุมชนที่อยู่โดยรอบอุทยานแห่งชาติภูกระดึงมีศักยภาพสูงในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งในแง่สภาพทางสังคม วัฒนธรรม ประเพณี และความสามารถในการรวมกลุ่มเพื่อประกอบกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน รวมทั้งทักษะและความถนัดในด้านการให้บริการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

5.1.4 ศักยภาพด้านเครือข่ายแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียง: แหล่งท่องเที่ยวที่อยู่ใกล้เคียงอุทยานแห่งชาติภูกระดึงสามารถสร้างเป็นเครือข่ายการท่องเที่ยวที่น่าสนใจมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งในอำเภอภูกระดึง อำเภอภูหลวง อำเภอผาขาว อำเภอวังสะพุง อำเภอด่านซ้าย และอำเภอภูเรือ

5.1.5 ศักยภาพด้านการคมนาคมส่ง: อุทยานแห่งชาติภูกระดึงตั้งอยู่ในจุดที่เส้นทางคมนาคมสะดวกสามารถติดต่อกับจังหวัดเลย จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดเพชรบูรณ์

5.2 ข้อจำกัดในการพัฒนาอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

5.2.1 อุทยานแห่งชาติภูกระดึงมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยวค่อนข้างจำกัดโดยเฉพะอย่างยิ่งแหล่งท่องเที่ยวประเภทหน้าผาและน้ำตก

5.2.2 แหล่งท่องเที่ยวของอุทยานแห่งชาติภูกระดึงอยู่บนภูเขาสูง การเข้าถึงยาก ต้องใช้วิธีเดินเท้าขึ้นไปตามความลาดชันและทางราบจนถึงที่พักแรมเป็นระยะทางประมาณ 9 กิโลเมตร ซึ่งต้องใช้เวลาในการเดินทางมาก คือ ประมาณ 5 – 6 ชั่วโมง ในแต่ละเที่ยว ส่งผลให้นักท่องเที่ยวต้องใช้เวลา

เฉพาะสำหรับการเดินทางขึ้น – ลง ถึง 2 วัน และต้องเลือกช่วงวันหยุดติดต่อกันหลายๆ วัน ซึ่งมีเฉพาะในเดือนธันวาคม – มกราคม ทำให้เกิดภาวะความแออัดคับคั่งของนักท่องเที่ยว

5.2.3 ข้อจำกัดในด้านงบประมาณและบุคลากรของอุทยาน เป็นข้อจำกัดที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ซึ่งในช่วงที่ผ่านมามีอุทยานแห่งชาติภูกระดึงได้รับงบประมาณค่อนข้างน้อย เมื่อพิจารณาจากขอบเขตพื้นที่ความรับผิดชอบ และสภาพปัญหา/ความต้องการในการจัดการในส่วนของบุคลากร

5.3 สภาพปัญหา

5.3.1 ปัญหาด้านการบริหารและจัดการ ซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง ได้แก่ การที่ยังไม่สามารถควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ไม่มีการจำกัดจำนวนนักท่องเที่ยวให้อยู่ในปริมาณที่เหมาะสม นอกจากนี้อุทยานแห่งชาติภูกระดึงยังขาดทรัพยากรที่จำเป็นในการบริหารจัดการ ทั้งงบประมาณ กำลังเจ้าหน้าที่และมาตรการ ทำให้ไม่สามารถจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานที่จำเป็นในการบริการนักท่องเที่ยวได้อย่างเพียงพอ

5.3.2 ปัญหาด้านจิตสำนึกของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มขาดจิตสำนึกในการดูแลสภาพสิ่งแวดล้อม ขาดมารยาท ไม่มีความเคารพในธรรมชาติ และมีความมักง่าย ซึ่งก่อปัญหาให้กับภูกระดึงอย่างมากมาย

5.3.3 ปัญหาการลักลอบล่าสัตว์และเก็บหาของป่า ในเขตอุทยานแห่งชาติภูกระดึง อันเนื่องมาจากความเคยชิน ความขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตร และความยากจนของราษฎรในหมู่บ้านโดยรอบอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

5.3.4 ปัญหาการเลี้ยงสัตว์ในเขตอุทยานแห่งชาติ ราษฎรที่อาศัยโดยรอบแนวเขตอุทยานแห่งชาติภูกระดึง มักจะปล่อยสัตว์เลี้ยงเข้าไปหากินในเขตอุทยานฯ ในช่วงหน้าแล้ง เนื่องจากความแห้งแล้งของพื้นที่โดยรอบ พืชอาหารสัตว์หายาก ประกอบกับทุกหมู่บ้านไม่มีทุ่งหญ้าสาธารณะสำหรับเลี้ยงสัตว์แต่อย่างใด

5.3.5 ปัญหาไฟป่า ซึ่งส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง สาเหตุเกิดมาจากกิจกรรมของราษฎร ทั้งจุดไฟหาของป่าและเพื่อล่าสัตว์ป่า

6. วิสัยทัศน์

อุทยานแห่งชาติภูกระดึง สวรรค์บนดินของนักท่องเที่ยว

7. พันธกิจ

1. พัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกในอุทยานแห่งชาติให้อยู่ในระดับมาตรฐานสากล
2. อนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่ในสภาพสมบูรณ์และยั่งยืน
3. บริหารจัดการอุทยานแห่งชาติให้เป็นแหล่งศึกษาและวิจัย

8. กลยุทธ์

1. ด้านจัดการท่องเที่ยวและนันทนาการ
2. ด้านเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการอุทยานแห่งชาติ
3. ด้านการจัดการและป้องกันทรัพยากรธรรมชาติ
4. ด้านการฟื้นฟูทรัพยากร
5. ด้านการมีส่วนร่วม
6. ด้านการศึกษาวิจัย

9. แผนการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

แผนงานการจัดการอุทยานแห่งชาติภูกระดึง จำแนกออกได้เป็น 2 ส่วน คือ แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการโดยงบประมาณปกติ และแผนงาน/โครงการที่ต้องการจะดำเนินการเพื่อให้บรรลุตามเป้าประสงค์

- 9.1 แผนงาน/โครงการที่ดำเนินการโดยงบประมาณปกติ ประกอบด้วย
 - 9.1.1 โครงการอาสาสมัครพิทักษ์ภูกระดึง
 - 9.1.2 โครงการมัดจำบรรจุกัมภ์
- 9.2 แผนงาน/โครงการที่ต้องการดำเนินการ ดังแสดงไว้ในตารางที่ 2

ตารางที่ 2. แผนงาน/โครงการของอุทยานแห่งชาติภูกระดึง

แผนงาน/โครงการ	ลำดับความสำคัญ	งบประมาณ
1. แผนงานจัดการปริมาณนักท่องเที่ยว		
1 โครงการกำหนดเขต (Zone) และเส้นทางท่องเที่ยว เพื่อกระจายนักท่องเที่ยว	(1)	500,000
2.โครงการจัดหาและพัฒนาผู้นำกลุ่มนักท่องเที่ยว	(2)	500,000
3. โครงการจัดทำโครงการท่องเที่ยวในกลุ่มพื้นที่ท่องเที่ยว	(2)	2,000,000
4. โครงการประชาสัมพันธ์การจัดการท่องเที่ยวภูกระดึงแนวใหม่	(1)	1,000,000
2. แผนงานจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมของภูกระดึง		
1. โครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์บริเวณแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติของภูกระดึง	(1)	5,000,000
2. โครงการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ บริเวณโดยรอบองค์พระพุทธรูปเมตตาและลานวัดพระแก้ว	(2)	400,000
3. โครงการติดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย	(1)	7,000,000
4. โครงการกำจัดขยะมูลฝอยบนภูกระดึง	(1)	2,000,000
5. โครงการภูกระดึงปลอดไฟฟ้า	(1)	100,000

3. แผนงานเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของนักท่องเที่ยว		
1. โครงการปรับปรุงเส้นทางศึกษาธรรมชาติภายในอุทยานแห่งชาติภูกระดึง	(1)	200,000
2. โครงการจัดทำเอกสารแผนพับ แนะนำการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ	(2)	500,000
3. โครงการในการกำกับดูแลพฤติกรรมนักท่องเที่ยว	(1)	250,000
4. โครงการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติ ในเรื่องการจัดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน	(1)	250,000
4. แผนงานจัดการด้านบริการและปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว		
1. โครงการปรับปรุงถนนเข้าสู่ภูกระดึง และโครงข่ายถนนสายรองที่เชื่อมระหว่างชุมชนโดยรอบภูกระดึง	(2)	10,000,000
2. โครงการปรับปรุงเส้นทางขึ้น-ลงภูกระดึง	(1)	5,000,000

ตารางที่ 2. (ต่อ)

แผนงาน/โครงการ	ลำดับความสำคัญ	งบประมาณ
3. โครงการปรับปรุงศูนย์บริการนักท่องเที่ยวศรีฐานและศูนย์บริการวังวาง	(1)	10,000,000
5. โครงการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน	(1)	500,000
5. แผนงานในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในกระบวนการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของ ภูกระดึง		
1. โครงการส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม/องค์กรของประชาชนในท้องถิ่นในด้านการจัดการการท่องเที่ยว	(2)	250,000
2. โครงการสนับสนุนการจัดบริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ แบบพักตามบ้าน(Home Stay	(1)	1,000,000
3. โครงการให้ความรู้ความเข้าใจแก่นักท่องเที่ยวและประชาชนในท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของภูกระดึง	(2)	750,000
6. แผนงานในการส่งเสริมการจ้างงาน การกระจายรายได้ และความเจริญสู่ท้องถิ่น		
1. โครงการส่งเสริมผลิตภัณฑ์สินค้าหัตถกรรม	(2)	500,000
2. โครงการส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นโดยรอบภูกระดึง ผลิตอาหารสำหรับกิจการท่องเที่ยว	(2)	500,000

7. แผนงานฟื้นฟูสภาพธรรมชาติ		
1. โครงการปลูกป่าฟื้นฟูบนยอดภูกระดึง	(1)	2,000,000
2. โครงการก่อสร้างฝายต้นน้ำ	(1)	5,000,000
รวมงบประมาณ		55,2000,000

(ฉบับร่าง)

ส่วนศึกษาและวิจัยอุทยานแห่งชาติ
สำนักอุทยานแห่งชาติ
กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช